

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Збірник наукових праць

**Актуальні
проблеми
сучасної
філології**

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Випуск XVII

*Наукові записки
Рівненського державного
гуманітарного університету*

Рівне–2009

ББК 81 Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету.
А 43 Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії.
4 Вип. 17. – Рівне: РДГУ, 2009. – 176 с.
УДК
811.161.2

У збірнику вміщено праці аспірантів, професорсько-викладацького складу мовознавчих кафедр Рівненського державного гуманітарного університету, Національного університету «Острозька академія» та інших вузів України з актуальних проблем граматичної будови української мови. Об'єктом лінгвістичного аналізу виступають структурні одиниці різних рівнів мовної системи. У полі зору мовознавців питання синтаксису, морфології, лексикології, мовної освіти тощо.

Для викладачів, аспірантів, студентів філологічних факультетів, учителів української мови.

Редакційна колегія:

Головний редактор **Шульжук Каленик Федорович**,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Рівненського державного гуманітарного університету,
дійсний член Академії наук вищої школи України

Заступник головного редактора **Степанова Ольга Іванівна**,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Рівненського державного гуманітарного університету

Члени редакційної колегії:

1. **Архангельська А.М.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства та славістики Рівненського інституту слов'янознавства Київського слав'янського університету.
2. **Вихованець І.Р.**, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України (м. Київ).
3. **Вокальчук Г.М.**, доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
4. **Загнітко А.П.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Донецького національного університету.
5. **Кірілкова Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
6. **Кузьмич О.О.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Мандрик Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання та культури української літератури Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Мірченко М.В.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки.
9. **Тищенко О.В.**, доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Рівненського інституту слов'янознавства Київського слав'янського університету.
10. **Шкарбан Т.М.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Шульжук Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри методики викладання та культури української мови Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядник: Степанова О.І.

Друкується за рішенням вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 25 вересня 2009 р.)

Адреса редакції: 33000, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12. Рівненський державний гуманітарний університет.
(вул. Остафова, 31; кафедра української мови)

4. Казмин В. В. Сложное предложение с соподчинением в современном русском языке. – Краснодар, 1979. – 190 с.
5. Калашникова Г. Ф. Многокомпонентные сложные предложения в современном русском языке. – Х. : Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те 1979. – 159 с.
6. Слинко І. Г., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання. –К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
7. Уханов Г. П. Ряды однородных придаточных и структурные схемы сочинения / Уханов Г. П. // Синтаксис предложения : сб. науч. тр. – Калинин, 1983. – С. 71-93.
8. Шитов В. А. Сложные предложения с однородным соподчинением в современном русском языке / Шитов В. А. // Уч. зап. Вологодск. пед. ин-та . – 1956. – Т. 18. – С. 271-359.
9. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : Підручник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.
10. Шкарбан Т. М. Складні конструкції з однорідною супідрядністю в сучасній українській мові : автореф. дис. ...канд. філол. наук. – К., 1997. – 24 с.
11. Шульжук К. Ф. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. – К. : Вища шк., 1986. – 183 с.

РЕЗЮМЕ

Исследуются особенности функционирования сложных конструкций с однородным соподчинением. Представлены выводы о длине конструкций, порядке размещения частей и компонентов, синтаксических средствах связи, синтаксических функциях соединительных слов.

УДК 81'367.335

Світлана ДАВНЮК

СТРУКТУРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУРЯДНО-ПІДРЯДНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ХУДОЖНЬОМУ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛЯХ

У статті розглядаються структурні і функціонально-стилістичні особливості складних сурядно-підрядних конструкцій. Акцентується увага на вживанні цих конструкцій у художньому і публіцистичному стилях сучасної української мови.

Ключові слова: функціональні параметри складних речень, складні багатокомпонентні речення, сурядно-підрядні конструкції.

Питання функціональних параметрів складних речень у сучасному мовознавстві є актуальними на сьогодні, незважаючи на значну кількість праць, присвячених цій проблемі. Досліджуються як функціонально-стилістичні параметри складного речення в цілому, так і особливості вживання окремих моделей складних речень у певному стилі. Саме цьому питанню присвячені наукові роботи вітчизняних науковців: С. Я. Єрмоленко, К. Ф. Шульжука, Н. В. Шульжук, М. У. Каранської, О. О. Кузьмич та інших. У нашій статті ми ставимо за мету з'ясувати і окреслити структурні та функціонально-стилістичні особливості складних конструкцій з сурядністю і підрядністю (СКСП) у художньому та публіцистичному стилях.

Учені-дослідники складних багатокомпонентних речень визначають СКСП як модель СБР, що надзвичайно активно використовується майже в усіх і функціональних стилях російської, словацької, польської, болгарської та інших мов. Поглиблений аналіз функціонування СКСП у різних стилях сучасної української літературної мови, проведений нами, теж дає підстави зробити висновок, що досліджувані багатокомпонентні конструкції регулярно вживаються як в усній, так і в писемній сфері спілкування. Особливо інтенсивно вони використовуються у художньому і публіцистичному стилях, рідше – у науковому, офіційно-діловому та розмовному.

Аналіз текстів різних функціональних стилів сучасної української мови з погляду частотності використання СКСП, їх довжини дав неоднакові результати. Більшість таких конструкцій зафіксовано нами в художній літературі. Значну частку вони складають у текстах публіцистичного стилю, набагато менше їх зустрічається в науковому та розмовному стилях, майже не вживаються вони в офіційно-ділових текстах.

Досліджуючи фактичний матеріал, виявляємо певну залежність уживаності СКСП від ускладненості конструкції. Найчастіше, в усіх стилях сучасної української мови функціонують три-, чотирикомпонентні складні конструкції з сурядністю і підрядністю. Такі речення часто вживаються у художньому і публіцистичному стилях. У науковому та офіційно-діловому частота їх використання зростає. У розмовному стилі переважна більшість СКСП – це складні конструкції з сурядністю і звичайною підрядністю.

Регулярними в усіх стилях є також чотирикомпонентні і п'ятикомпонентні складні конструкції з сурядністю і однорідною супідрядністю, з сурядністю і неоднорідною супідрядністю, з сурядністю і послідовною підрядністю.

Отже, складні конструкції з сурядністю і звичайною підрядністю, складні конструкції з сурядністю і однорідною супідрядністю, складні конструкції з сурядністю і послідовною підрядністю, складні конструкції з сурядністю і неоднорідною супідрядністю відносимо до центральних різновидів досліджуваної моделі в художньому, публіцистичному, офіційно-діловому, науковому та розмовному стилях. Такі СКСП, у яких кількість компонентів зростає відповідно до збільшення кількості зв'язків у межах однієї моделі, зустрічається переважно у художньому та публіцистичному стилях, в інших стилях вони практично не використовуються. Це дає підставу визначити ці різновиди як периферійні.

Надзвичайно активними є СКСП у мові художніх творів. Як у прозі, так і в поезії СКСП здебільшого вживаються з метою створення художніх

образів, змалювання їх світогляду чи позиції автора, внутрішніх переживань, монологів, думок, передачі почуттів, філософських роздумів. Основні різновиди моделі СКСП можна зустріти у різних авторів. Спостереження за синтаксисом художніх творів О. Гончара, Є. Гуцала, О. Іваненко, П. Загребельного, Ю. Мушкетика, М. Стельмаха, Г. Тютюнника, М. Трублаїні та інших дає можливість стверджувати, що саме СКСП є однією з найуживаніших синтаксичних конструкцій серед усіх СБР. Однак аналіз текстів творів різних письменників свідчить, що вони по-різному використовують СКСП. Це очевидно, можна пояснити своєрідною індивідуальною авторською манерою у застосуванні тих чи інших синтаксичних засобів. Так, наприклад, на 100 сторінок тексту у творах Є. Гуцала зафіксовано 270 речень основних різновидів СКСП, у О. Гончара – 210, у М. Стельмаха – 130. Значно рідше застосовують СКСП Б. Олійник, І. Драч, І. Багмут, Я. Баш.

Простежується певна залежність частоти використання СКСП від жанру художнього твору: прози, драматургії, поезії.

Письменники часто використовують усі моделі СБР, і в тому числі СКСП. Нами зафіксовані різні варіанти моделі СКСП як в авторській мові, так і в мові дійових осіб. В авторській мові надзвичайно активно використовуються моделі з сурядністю і послідовною підрядністю, з сурядністю і однорідною супідрядністю, з сурядністю і неоднорідною супідрядністю. Наприклад: *Потім вони розказали їй, як упали вони, підбиті вночі, серед лісу, як поламали собі руки й ноги, як тікали воли на схід лісами, ярами, як ховалися од німців по розвалях, заметах і байраках, і, розказуючи, самі дивувалися надзвичайній своїй силі і волі до життя* (О. Довженко); *Скільки подій відбулося за цей час, і розвиваються вони в такому скаженому темпі, що хлопцям здається, ніби то було давним-давно, коли вони пішли в райком, прощалися з університетом, коли повзали по-пластунськи в чугуєвських таборах, проходячи військовий вишкіл* (О. Гончар). Як бачимо, для реалізації своїх творчих задумів письменники, очевидно, охоче застосовують різні варіанти моделей

СКСП саме тому, що це дуже гнучка синтаксична конструкція, яка здатна означати і характеризувати складні явища об'єктивної дійсності.

Аналізуючи вживання СКСП у мові сучасної прози, ми виявили, що досліджувані моделі часто використовуються для змалювання картин природи. Приклади такого вдалого застосування цих конструкцій знаходимо у прозі І. Нечуя-Левицького, Олеся Гончара, О. Іваненко, М. Стельмаха та інших митців слова. Наприклад: *А там далі, серед зеленого лісу на долині, стоїть причілок в садках – і здається, ніби серед лісу схопилось біле полум'я, а здорові груші та яблуні, подекуди розкидані між зеленими пагорбами, стоять у цвіту, неначе срібні канделябри, розкидані по лісу* (І. Нечуй-Левицький); *Надвечір знову пройшов дощ, короткий, летючий, і студбатівцям було видно, як він мовби втікаючи від сонця, швидко віддаляється за Рось, за густі верби, де було збито снайпера, високими пасами сивіє, освітлений сонцем, на луках зелених, далеких; З тихим дзвоном упали перші краплини, все стрепенулося, і вже широкою чарівною музикою зашумів дощ, той цілющий дощ, про який кажуть, що це сиплеться з неба золото* (О. Гончар).

Письменники використовують СКСП задля створення певних експресивно-емоціональних впливів на читача. Поширені метафори і порівняння як засоби мовної виразності оформлюються також за допомогою СКСП. Наприклад: *Жайворон співав, аж луна йшла під блакитне небо, а в лісі слухав того співу первоцвіт і, здійнявши догори, мов руки, два зелені листочки та схиливши білу голівку, неначе дякував золотому сонечку, що воно йому дало спроможність побачити веселе, свято весни* (М. Стельмах). *До віку судилося мені бути оточеним неслухняними, але є непослух розумний, вільний, на простір і на добро, а є – тупий, ослячий, мертвий, як холодний камінь посеред струмка* (П. Загребельний).

У мові персонажів художніх творів використання СКСП дещо зменшується. Це пов'язано, очевидно, з тим, що для усного мовлення і розмовного стилю взагалі не властиве уживання будь-яких складних синтаксичних конструкцій, що відповідно відображується у мові сучасної прози.

Якщо в авторській мові середня довжина СКСП, за нашими даними, становить 4,2 компонента, то в мові дійових осіб 3,5 компонента. Це здебільшого три-, чотирикомпонентні СКСП: *Баба має право кричати, бо вона моя, а іншим зась* (О. Гончар), *Колись було в історії, що гуси Рим рятували, а тепер навпаки, вони можуть з цілої планети зробити попілець* (О. Гончар); *От поїзд стоїть, а ви знаєте, голубчику, що зараз від нашої подорожі, можна сказати, залежить усе* (П. Панч); *Глянув я, а княжна ж молоденька та біла, як янгол, та тоненька, як билиночка* (П. Загребельний).

За нашими спостереженнями, більш складні СКСП автор вкладає в уста своїх героїв здебільшого з певною стилістичною метою. Так, П. Загребельний у романі "Я, Богдан", змальовуючи образ Богдана Хмельницького, високоосвіченої людини, яка вільно володіє мовою, свідомо вводить складні синтаксичні конструкції: *Та я не вельми й докучав великородному панству своєю мовою і своїми домаганнями, а звелів запросити їх до намету, де вже дув заготовлений стіл з добрими напоями та закусками, хоч і не пишній, зате поживній, так що навіть кислий Чернецький не стримався...; Рятувалися від нещастя тільки тим, що переповідали мені все, що сталося, і ніхто не бачив, як тяжчало й тяжчало моє серце, і ніхто не міг вгадати, як страшно вдарить колись той тягар по неправді*.

Іноді складні сурядно-підрядні конструкції вживаються для створення комічного ефекту, завдяки мовній характеристиці персонажів більш повно вдається авторові розкрити особливості того чи іншого героя: *Ти везеш ці скромні дари природи додому, щоб присмачити ними не зовсім солодке життя своїх ближніх, а замість вдячності за твої роздобутий рідний твій батя готовий в зашийок гнати свою дитину* (О. Гончар); *Я готовий був гупати лобом у спішку, щоб запам'ятати ті прокляті формули, але вони вилітали з моєї голови, як пух з тополі* (О. Коломієць).

Якщо в прозі мова персонажів у певній мірі є несамостійною і вводиться в загальний контекст авторської мови, то в драматичних творах саме мова дійових осіб є першоосною усього художнього

твору. І надзвичайно важливу роль у створенні мовної характеристики героя драматичного твору відіграє саме синтаксис. Однак наші спостереження над синтаксисом драматичних творів В. Канівця, О. Коломійця, О. Левади, та інших письменників свідчать про порівняно нечасте використання складних багатокомпонентних конструкцій з сурядністю і звичайною підрядністю, з сурядністю і підрядністю. Помітною особливістю внутрішньої структури таких СКСП є неповнота предикативних одиниць. Пояснити це можна, на нашу думку, тим, що основу мови драматичного твору становлять діалоги. Здебільшого фраза має чітку структурну умова–наслідок. Тому саме для драматичних творів використання багатокомпонентних конструкцій, в тому числі СКСП, не є характерним явищем. Однак приклади можна знайти: *Вона вже певне, і поховала мене, та все-одно бідна виглядає і з поля, і з лісу, і з типу і не знає, що її Людочка має партизанську медаль* (М. Стельмах); *Я ж не караю Вас, що Ви все життя прожили біля вітряка, а караю за те, що відмовились від міністерської роботи* (М. Стельмах); *Тут таке горе, що за сльозами світу білого не бачиш, а їм горілки подавай* (В. Канівець).

Аналізуючи мову поезії, слід зазначити, що автори віршованих творів рідко надають перевагу якійсь одній синтаксичній конструкції. Більшість поетів використовуються різні типи складних елементарних і багатокомпонентних речень. Так, зокрема, в поезіях Леся Українки використовуються всі типи складних речень мінімальної структури та складні багатокомпонентні конструкції: контаміновані складнопідрядні речення, складні сполучниково-безсполучникові поліпредикативні конструкції, складні конструкції з однорідною супідрядністю. Активно використовує поетеса і різновиди складних конструкцій з сурядністю і підрядністю. Наприклад: *Твоя душа за мною не жалкує, а тільки серце – вражене сумує, і жаль тобі, що ти мене кохає: Блакитне світло сяяло і тремтіло, немов огонь таємний чарівний, а над тополею зоря світила, моя зоря, що скрізь мені не замкнуто від неї в камінній клітці в чотирьох стінах; У тую нічку, що давно минула, що я тепер побачила у сні, я довго*

слухала розмову чарівну ясного місяця й лагідної зорі, а серце стукотіло так раптово, а думки ткати безконечну тканку, мережану при сяєві блакитнім, аж поки сяєво зродилося рожжевим..

Порівняно з прозовими творами, багатокомпонентні складні речення, в тому числі СКСП, у поетичному мовленні вживаються рідше. Таке порівняно нечасте використання цих структур у поетичних творах, очевидно, пов'язане передусім з тими обмеженнями, які накладає на структуру речення поезія.

Як форма поетичного мовлення, вірш відрізняється від інших художніх текстів системою паралельних рядів мовлення. Отже, це зумовлює необхідність певного "пристосування" СКСП до умов функціонування в межах вірша. Складні конструкції з сурядністю і підрядністю так розміщуються, що їх сурядні і підрядні частини збігаються з окремими рядками, при цьому не порушується структура конструкції:

Він вирве у зими холодне, гостре жало,
Весняний милий день в звитязному бою,
І встане буйство трав, де мертве листя впало,
Щоб юності віддати енергію свою.
(В. Сосюра)

Завдяки синтаксично-ритмічному членуванню вірша розгалужені фрази не сприймаються як ускладнена форма з сурядними і підрядними зв'язками. Сурядні і підрядні компоненти СКСП, укладаючись у віршований рядок чи кілька рядків, створюють враження, ніби текст вірша членується на прості синтаксичні одиниці, наприклад:

В країні нашій стільки справ,
і кожна з них цікава,
що я ще досі не добрав –
яка ж найкраща справа?
(Н. Забіла).

Серед різновидів СКСП у поетичних творах часто вживаються трикомпонентні і чотирикомпонентні складні конструкції з сурядністю і звичайною підрядністю, наприклад:

Ти до мене прийшла не із казки і сну,
І здалося мені, що стрічаю весну
(В. Симоненко);

Я скільки горя бачив на війні,
але душа па попіл не згоріла,
і хочеться так ніжності мені,
щоб серце в грудях солодко шуміло
(Г. Тютюннк).

Однак найбільш поширеними в поезії є складні конструкції з сурядністю і однорідною супідрядністю. Будова таких речень, де усі підрядні виконують однакову функцію і розміщені поряд, сприяє мелодійності віршованого тексту. Наприклад: *Давно складаю оди сталі я, та це не означає, ні, що біла трепетна конвалія чужа-чужісінька мені, що за садами, оболонями не ждуть мене хліба рясні, і сонце теплими долонями мене не пестить навесні* (Й. Ребро).

Дослідження використання СКСП у публіцистичному стилі свідчить про те, що ці конструкції займають одне з центральних місць серед усіх багатокомпонентних речень. Це пов'язано насамперед з тим, що мові публіцистики притаманні активний розвиток думки, динамічне її розгортання, що вимагає добору доцільних синтаксичних засобів, які сприяють розкриттю задумів автора. Аналізуючи мову публіцистики О. Гончара, І. Драча, П. Загребельного, Б. Олійника, С. Плачинди, В. Яворівського та інших, ми переконалися, що в цілому автори активно використовують СКСП, хоча для публіцистики, як і для художніх текстів, вагому роль відіграє індивідуальна авторська манера використання тих чи інших синтаксичних засобів. Так, у публіцистичних нарисах Олесь Гончара зустрічаються складні конструкції з сурядністю і підрядністю майже усіх різновидів, наприклад: *Те, що ми зємо народністю, було органічно притаманне Котляревському, й, певно, саме тут тасмниця довговіку його творінь, тасмниця їхньої дивовижної життєвості; Вітер мандрів завжди приваблював Яновського, крилата вривався в його поезію і прозу, однак хвороби змалку жорстоко переслідували письменника, не раз вкладали його на операційний стіл, і свої страждання він переносив з тією ж самою рідкісною мудрістю, як і оспівані ним герої; Упродовж багатьох років Степан Васильченко жив думкою написати масштабний твір про Тараса*

Шевченка, і хоч устиг завершити тільки першу частину задуманої праці – повість “У бур'янах”, уже вона засвідчила, як глибоко проник письменник у життя великого Кобзаря, чий подвиг самовідданого служіння народові завжди викликав в його душі, синівське благоговійне почуття.

Можливо, саме специфіка даної багатокомпонентної конструкції поєднання сурядного і підрядного зв'язків в одному реченні – є дуже зручною в оформленні складних думок. Тому у публіцистичних текстах використовуються СКСП більш складної будови, з великою кількістю предикативних одиниць, які несуть широку інформацію про факти, події, розкривають роздуми і міркування. Наприклад: *Хочеться підкреслити, що була вона простою людиною, і, ведучи оту “тридцятилітню війну” з нападами хвороби, не мала якогось додаткового захисту проти болю, коли їй боліло, то боліло, як і кожному, і можна зрозуміти, як жадалося їй звичайного людського щастя, якщо, прикуту хворобою до ліжка, так рятувала її навіть яблунева пелюстка, занесена весняним вітром у вікно* (О. Гончар).

Якщо в текстах літературно-критичної публіцистики регулярними є великі за обсягом СКСП, то в мові газетно-журнальних статей, в текстах інформативного значення помітна тенденція уникати складних синтаксичних конструкцій, а якщо вони й використовуються, то переважно три-, чотирикомпонентні. Наприклад: *Невідомо, чи стане ваша дочка чемпіоном, як Ірина Родніна, але точно відомо, що ковзани зроблять її постать ще стрункішою, а здоров'я – ще міцнішим; Нині економічна ситуація працює на лівих, але це аж ніяк не є свідченням того, що люди хочуть повернутися до минулого, яке ще добре пам'ятають* (З газети).

Можна помітити деякі особливості використання СКСП у різних газетних текстах. Так, синтаксис передової статті – це здебільшого синтаксис книжно-писемного мовлення, який характеризується попередньою продуманістю, точністю формулювань, повнотою оформлення висловлювань, а використання сурядно-підрядних речень додає відтінок невимушеної бесіди: *На*

приймальні пункти хлібороби Рівненського району доставили 9525 тон високоякісного зерна, а це найкращий показник з тих, які маємо на сьогодні: Говорили і про те, що негаразди в економіці негативно позначаються на життєвому рівні більшості громадян, але все ж таки в День незалежності більше лунало оптимістичних нот, упевненості в завтрашньому дні (3 газети).

У газетно-журнальних текстах на міжнародні та морально-виховні теми, у репортажах зустрічаються СКСП з однорідними членами, та вставними словами. Наприклад: *Останніми роками Збройним Силам України приділяється посилена увага, а це означає, що відбудуться суттєві зрушення у функціонуванні самого війська, у підготовці юнаків до служби в армії; Державнянци докладають усіх зусиль, аби діти вдатися (настане ж колись той час, коли розум все-таки буде цінуватися), а це ознака того, що люди вірять в переміни на краще; З високих трибун лунають заклики державних мужів, що треба рятувати село (аж смішно), але слідом за солодкими промовами, як правило, в хід йдуть нові лежата, які заважають, знищують, які не дають селу розвиватися* (3 газети).

Спостереження за використанням СКСП у публіцистичному стилі свідчать, що дані конструкції регулярно застосовуються і в усному мовленні, зокрема у публічних виступах. Оскільки для ораторського мовлення характерною є постановка проблемного запитання і логічне розгортання теми за допомогою низки риторичних запитань, то часто сурядно-підрядні речення є складовою частиною таких конструкцій, які побудовані за принципом "запитання-відповідь". Поєднання сурядного і підрядного зв'язку посилює динаміку викладу матеріалу, позбавляє промову синтаксичної одноманітності. Наприклад: *Що ж воно ми за народ такий, якого доля поселила у центрі Європи? Що воно за народ і з чим ми прийшли під фінал ХХ століття, коли інші народи досягли високих*

цивілізації і високих демократій, і високих культур, і хто ми такі на цьому тлі? Та що ж ми за народ? А по-моєму, абсолютно нормальний народ в усьому, і в психіці і не ледачий, а біда наша, мабуть, в тому, що ми вічно не мали своєї державності (В. Яворівський).

Дослідження функціональних параметрів складних багатокомпонентних речень в сучасній українській мові лише започатковується і вимагає поглибленого аналізу специфіки вживання цих конструкцій у різних функціональних стилях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давнюк С. В. Складні конструкції у мові і мовленні // Сучасна філологія. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, студентів. – Рівне: РДПШ, 1995.
2. Єрмоленко С. Я. Семантичний аспект дослідження синтаксису і проблеми стилістики // Мовознавство. – 1981. – №1. – С. 16-25.
3. Єрмоленко С. Я. Синтаксис віршованої мови. – К.: Наукова думка, 1969. – 94 с.
4. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. – К.: Наукова думка, 1982. – 210 с.
5. Кузьмич О. О. Складні конструкції з послідовною підрядністю. Дис ... канд. філ. наук. – К. – 1995. – 166 с.
6. Шульжук К. Ф. Функціональні параметри складного речення в художньому стилі // Актуальні проблеми сучасної філології: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Рівне: РДГУ. – 2002. – С. 4-10
7. Шульжук Н. В. Структурно-семантична і комунікативна організація складного речення в діалогічному мовленні // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. – Вип. 2. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – С. 35-37.

РЕЗЮМЕ

В статті розглядаються структурні та функціонально-стилістичні особливості складних счинительно-підчинительних конструкцій. Акцентується увага на використанні даних конструкцій в

художественном и публицистическом стилях современного украинского языка.

УДК 811.161.2'367.335+811.161'38'367

Юлія РИЧАГІВСЬКА

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СТИЛІСТИЧНОГО СИНТАКСИСУ

У статті обґрунтовано необхідність вивчення складного речення з погляду його стилістичного використання в художньому тексті, зокрема поетичному, складне речення визначено як одиницю стилістичного рівня мови – стилістему.

Ключові слова: лінгвостилістика, стилістичний синтаксис, стилістична маркованість, стилістема.

Упродовж кількох десятиліть у сучасному мовознавстві помітна зацікавленість проблемами лінгвостилістики. Такий інтерес викликаний тим, що вивчення виражально-зображальних можливостей у широкому розумінні допомагає глибше зрозуміти призначення мови, глибше пізнати її структуру та функціонально-диференційні своєрідності [2, с. 3]. Стилістика – це „наука про найбільш ефективні форми вираження думки і почуття, про виразові засоби мови, про найбільш доцільний добір мовних одиниць у певних сферах спілкування” [3, с. 9]. На її функціональну природу неодноразово звертали увагу вітчизняні та російські дослідники, зокрема С. Я. Єрмоленко, М. М. Кожина [6; 8]. Специфіка художнього стилю, як і будь-якого іншого, витворена не так за рахунок використання готових стилістично маркованих мовних засобів, як завдяки закономірностям функціонування одиниць мови, принципам їх добору та поєднання. У зв'язку з цим виникає питання про функції та функціонування одиниць різних мовних рівнів як засобів лінгвостилістики.

Естетична функція – основна функція мовних одиниць у поетичному тексті; вона полягає в передачі естетичного наміру митця. Завдання дослідити естетичну функцію, виявити засоби її вираження ставлять перед собою і мовознавці, і літературознавці. Проте напрями цих досліджень різні. Для лінгвіста важливим є функціонування у віршовому жанрі мовної системи загалом та її підсистем зокрема.

Системний підхід до вивчення мови спричинив виникнення відповідних методів аналізу твору, які дозволяють дослідити поетичний текст за

структурними рівнями, встановити функції окремих мовних одиниць у системі стилістично-виражальних засобів, розкрити співвідношення форми і змісту, структури і думки в поетичному тексті. Проте Ш. Баллі особливо виділив зіставлення, зазначивши, що всі методи дослідження в стилістиці зводяться до нього, оскільки саме зіставлення дає змогу зрозуміти вмотивованість вибору, художньо-естетичну ефективність досліджуваної одиниці в тексті [1, с. 46]. Закладено теоретичні основи та відпрацьовано принципи лінгвостилістичного аналізу художнього тексту в працях українських та російських учених Н. Д. Бабич, П. С. Дудика, С. Я. Єрмоленко, А. П. Коваль, В. І. Кононенко, М. І. Пентиліук, М. М. Пилинського, О. О. Потебні, В. М. Русанівського, В. А. Чабаненка, І. Г. Чередниченка, В. В. Виноградова, Г. О. Винокура, А. М. Кожина, М. М. Кожиної, Ю. М. Лотмана, Ю. М. Тинянова, Н. І. Формановської, Л. В. Щерби та ін.

Функціональна суть стилістики передбачає розв'язання проблеми вияву стилістичного змісту певною мовною одиницею, варіативності змісту, зумовленої як мовними, так і позамовними чинниками [6, с. 118]. Невипадково вивчення курсу стилістики у вишах відбувається в останніх семестрах, коли вже опановано майже всі мовознавчі дисципліни, сформовано потрібну лінгвістичну основу для осмислення стилістичних функцій усіх без винятку мовних одиниць.

Лінгвостилістика як галузь мовознавства на певному етапі розвитку виокремила стилістичний синтаксис, який має на меті дослідити функціонування словосполучень і речень у різних

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ	3
Шульжук К. Ф. Функціональні вияви вокатива	3
Щербачук Н. П. Особливості реалізації валентної рамки предикативів дії та стану в простому елементарному реченні-репліці	8
Шкарбан Т. М. Складні конструкції з однорідною супідрядністю нерозчленованої структури.....	13
Давнюк С. В. Структурні та функціонально-стилістичні особливості сурядно-підрядних конструкцій у художньому та публіцистичному стилях	17
Ричагівська Ю. Є. Складне речення поетичного мовлення як об'єкт стилістичного синтаксису.....	23
РОЗДІЛ ІІ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЕКСИКОЛОГІЇ	27
Адах Н. А. Експресивно-стилістичний потенціал авторських лексичних новотворів (на матеріалі поезії Василя Барки).....	27
Гаврилюк Н. В. Словотворчість київських неокласиків з погляду статистики	31
Максимчук В. В. Складні індивідуально-авторські субстантиви у лексиконі поетів Рівненщини	35
Поліщук О. Г. Авторські новотвори-репрезентанти колірної картини світу в українській поезії ХХ століття.....	40
Біловус Г. Г. Авторське використання фразеологізмів у повістях Тараса Шевченка.....	46
Локайчук С. М. Іншомовні запозичення в українській археологічній терміносистемі	51
Яременко Т. Г. Словотвірний потенціал дієслівної лексики зі значенням часу.....	57
РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВЧИХ ТЕОРІЙ	65
Мединська Н. М. Філософське та лінгвістичне трактування категорії ознаки	65
Архангельська А. М. Родо-статева транспозиція як чинник експресивності маскулінних домінантів (ономасіологічний аспект)	70
Шевчук Т. Б. Концепт <i>щастя</i> в лексичній системі української мови	74
Нікульшина Т. М. Особливості вербальної експлікації лексико-семантичного мікрополя «місцевість» у зіставному аспекті (на матеріалі англійської та української мов)	78
Любимова С. А. Дослідження семантики похідних слів з основою «Flappet».....	85
Войцешук Л. А. До питання філософії мовлення: Ф. де Соссюр, М. Бахтін, Дж. Л. Остін	88
Деменчук О. В. Параметрія семантичної відповідності експерієнтівів (на матеріалі лексики чуттєвого сприйняття англійської, польської та української мов)	91

РОЗДІЛ ІV. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ, СОЦІОЛІНГВІСТИКИ ТА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ 100

Домилівська Л. В. Лінгвістичні домінанти художнього тексту як вербалізація авторської мовної свідомості.....	100
Чеберяк А. М. Сербіна Т. Г. Чинник особи адресата та його комунікативні ролі в композиційній організації мовленнєвого жанру «відкритий лист».....	104
Воробйова Л. М. Функції телереклами та її мовна форма.....	109
Степанова О. І. Особливості функціонування одиниць українського мовленнєвого етикету на сучасному етапі.....	112
Бобрикова Ю. В. Поетична культура молоді як елемент соціолінгвістики.....	116
Олексівець Л. С. Специфіка публічної монологічної мови.....	121
Дергач Д. В. Лінгвістична інтерпретація функцій топонімів у стилі масової інформації.....	125

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ТОПОНІМІКИ, ДІАЛЕКТОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..... 131

Мандрик Н. В. Теоретичні засади вивчення питання про походження слов'янської писемності.....	131
Кирилкова Н. В. Оновлення семантики слова в авторському тексті.....	138
Кузьмич О. О. Топоніміка Холмщини як об'єкт лінгвістичних досліджень.....	140
Мазяр В. В. Структурно-семантична характеристика гончарської лексики в українських західнополіських говірках.....	143

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСВІТИ 148

Шульжук Н. В. Формування комунікативної компетенції студентів-філологів в умовах нового теоретико-інформаційного змісту курсу «Сучасна українська літературна мова».....	148
Лещенко Г. П. Система формування мовної компетенції учнів загальноосвітньої школи.....	153
Гетманчук Н. О. Текст як засіб формування лінгвокраїнознавчої компетенції майбутніх учителів.....	162
Іщук І. С. До проблеми вивчення мовленнєвого етикету в школі.....	168

Наукове видання
Збірник наукових праць
Актуальні проблеми сучасної філології
Мовознавчі студії
Випуск XVII

Упорядкування та наукове редагування
Степанова О.І.

Технічний редактор
Литвак А.М.

ББК 81 Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету.
А 43 Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії.
4 Вип. 17. – Рівне: РДГУ, 2009. – 176 с.
УДК
811.161.2

Здано до набору 25.09.2009р. Підписано до друку 6.11.2009р.
Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк на ризографі.
Гарнітура Times New Roman Cyr.
Умовн. друк. арк. 8.0.
Тираж 300 прим. Зам. 57/1.

Видавничі роботи: редакційно-видавничий відділ РДГУ
33000, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет.
Адреса редакції: м. Рівне, вул. Остафова, 31; кафедра української мови